

PAVOL PLESNÍK

HLAVNÉ ÚZEMNÉ CELKY ZÁHORSKEJ NÍŽINY

Cet article informe sur la régionalisation individuelle de la Záhorská nížina (plaine). Nous y distinguons quatre régions principales: 1. la région des plaines alluviales, 2. la région des terrasses de la rivière Morava, 3. la région du „bor“ (le mot „bor“ veut dire la forêt du Pin sylvestre) et 4. la région qui se trouve près de la montagne.

Z technických dôvodov (pre veľmi redukovaný rozsah príspevkov) sa obmedzíme len na vymedzenie a stručnú charakteristiku základných oblastí Záhorskej nížiny. Jej podrobnejšie rozdelenie, ako aj detailnejšie charakteristiky územných jednotiek, regionálne analýzy atď. podávame v pripravovanej rozsiahlejšej práci o Záhorskej nížine. Materiál k štúdiu sme čerpali jednak od spolupracovníkov, ktorí skúmali jednotlivé zložky zemepisnej krajiny na Záhorskej nížine (doc. dr. L. Mičian, odb. as. A. Škvarček a doc. dr. M. Zaňko, pozri literatúru), jednak z vlastných výskumov.

V tejto práci ide o individuálnu regionalizáciu. Územie rozdelíme na také jednotky, ktoré sa vyznačujú najmä svojimi vzťahmi krajinných zložiek, zviazaných spoločným vývojom a charakteristickými, spravidla prevládajúcimi javmi, tvoriac organické, prirodzené územné celky.

Na Záhorskej nížine môžeme rozlíšiť štyri základné oblasti: 1. nivy Moravy a Myjavy, 2. terasy Moravy, 3. bor, 4. prikarpatiskú oblasť.

1. Nivy Moravy a Myjavy sa vyznačujú suverénnou prevahou nívnych a lužných procesov súvisiacich s režimom povrchových a podzemných vôd, ktoré pri ďalšej diferenciácii krajiny majú podstatnú úlohu. Predstavujú geograficky pestré územie, s mozaikovitým štýlom štruktúry, pričom často na seba nadväzujú drobné systematické jednotky, ktoré sa ekologicky až diametrálne líšia (napr. suché štrkové lavice a vedľa nich ležiace zamokrené depresie a pod.). Maximálne prietoky a s nimi súvisiace náplavy, ako aj vzostup hladiny podzemných vôd prichádzajúčasne na jar (marec).

V inundačnom území sa vyvíjajú nivé pôdy, ktoré boli pôvodne pokryté lesmi. Ďalej od riečného koryta, kde dochádza k záplavám len pri občasných, predovšetkým veľkých povodniach, sú rozšírené lužné pôdy s tvrdými lužnými lesmi. Oblasť nív môžeme rozdeliť na: a) nivu Moravy, b) nivu Myjavy.

Niva Moravy je podstatne rozsiahlejšia, rieka je vodnatejšia, s množstvom mŕtvych ramien. Hrubé vrstvy štrkopieskov majú veľké zásoby vody. Vplyv rieky siaha až do vzdialenosti 2 km od koryta. Priemerná výška vody kolíše 40–200 cm. Celkove prevládajú lužné pôdy nad nívnymi. Niva Myjavy je podstatne užšia, menej zvodnená, s menšími zásobami podzemnej vody. Kvartérne uloženiny sú karbonátové, v porovnaní s nivou Moravy viac hlinité, menej priepustné. Prevládajú nívne pôdy.

Mapa 1. Hlavné oblasti Záhorskej nížiny.

I. Nivy Moravy a Myjavy (March- und Myjavaaue). II. Terasy Moravy (Marchterrassen). III. Bor (Region der Kieferbestände). IV. Prikarpatská oblasť (Region, die sich dem Gebirgsfusse entlang erstreckt). 1 — lesné porasty (Waldbestände), 2 — bezlesné plochy (waldlose Flächen), 3 — hranice oblasti (Regionengrenzen).

2. Oblasť terás rieky Moravy predstavuje zložité územie s komplikovanou genézou. Terasy tvoria niekoľko stupňov rôznej výšky. Boli rozbité prekladaním koryta rieky a potokmi, predierajúcimi sa k Morave od východu. Významnú úlohu pritom zohrala aj mladá tektonika, pretože staršie terasy miestami ležia nižšie ako mladšie. Vyvýšené zvyšky terás vo forme kopčiekov až plochých širokých vyvýšení sa striedajú s depresiami. Pestrosťou a mozaikovitým štýlom štruktúry do určitej miery pripomínajú nivy, morfológicky sú však podstatne výraznejšie.

Vyvýšené terasy zložené obyčajne z kyslých štrkov a pieskov, na ktorých sa vyvinuli hnedé lesné pôdy nenasýtené, boli kedysi pokryté suchšími a chudobnejšími variantmi dubovo-hrabových lesov, dnes sú vcelku odlesnené. Miestami ich pokrývajú viate piesky, zarastené spravidla borovicovými lesmi. V depresiách, kde je nepriepustný neogén blízko povrchu, na terasách s plytkými pokrovi terasového materiálu má dôležitú úlohu podzemná voda, ovplyvňujúca vývoj pôdnej a vegetačnej pokrývky. Sú tu rozšírené lužné pôdy (najmä lužné pôdy glejové), ktoré boli pôvodne pokryté tvrdými lužnými lesmi, prechádzajúcimi v smere nahor do dubohrabín.

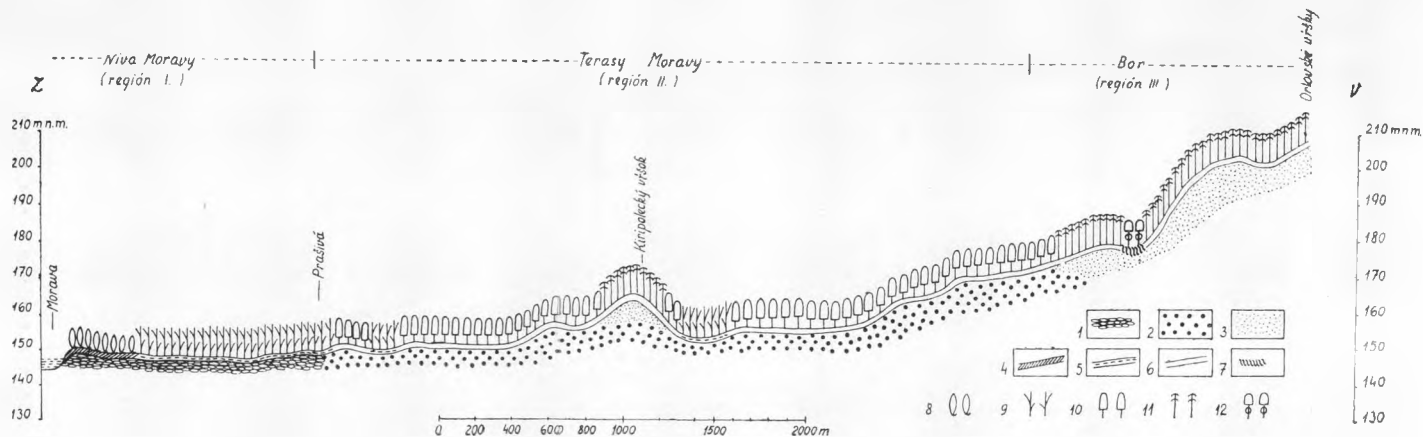
3. Územie boru predstavuje najrozsiahlejšiu, vcelku kompaktnú oblasť Záhorskej nížiny, ktorá jej vtíska znak unikátnosti. Sieť povrchových tokov je slabo vyvinutá, pretože zrážková voda ľahko vsakuje a zadržuje sa až na neogénnom podklade, na báze viatych pieskov. Mohutný komplex viatych pieskov prerážajú len dva väčšie toky (Malina a Rudava), ktoré odvádzajú vody z rozsiahlej tektonickej depresie a náplavových kuželov, vyživovaných vodami malokarpatských potokov.

Okrskor boru je fyziognomicky, ako aj geografickými väzbami jednotný a veľmi výrazný. Na viatych pieskoch sa vyvinuli chudobné hnedé lesné pôdy nenasýtené. Na prechodne odlesnených plochách v minulosti viator odniesol vrstvy piesku (vrátane pôdnych horizontov). Preto sa tu striedajú pôdy na rôznom stupni vyvinutosti, od normálne vyvinutých hnedých lesných pôd nenasýtených, cez rankry až po sirjozem. V dôsledku premiestovania piesku sa často stretávame s pochovanými humusovými horizontmi. V medzidunových depresiách, kde je podzemná voda blízko povrchu, resp. až na povrchu, sú rozšírené hydromorfné pôdy.

Na viatych pieskoch neovplyvnených podzemnou vodou sú všeobecne rozšírené borovicové a dubovo-borovicové lesy. Na dunách, najmä so slabo vyvinutými pôdami, na rankroch, na mladých pôdach s nevýraznými horizontmi, sú rozšírené chudobné machové bory [Dicrano-Pinetum (Libb. 38) Matusz. 62], na trochu bohatších a vlhších pôdach rástli dubovo-borovicové lesy. Dub však vplyvom činnosti človeka silno ustúpil, takže oblasť boru je pokrytá okrem malých výnimiek borovicovými monoporastami. V zamokrených depresiách sa obyčajne vyskytujú dubovo-brezové spoločenstvá (Querceto-Betuletum).

Odlíšnym územím sú Lakšárske kopce na severnom okraji oblasti boru, pre malý rozsah ich však ponechávame v oblasti boru. Neogénny ťažko priepustný podklad tu vystupuje na povrch. Prameňov je tu síce dosť, sú však málo výdatné, vysychavé. Miestami je prífúkaný piesok, ktorý vytvára až ostrovkovité pokrovy viateho piesku. Pôdy sú hlinité, dosť ťažké, prífúkaný piesok robí pôdy ľahšími, priepustnejšími. Lakšárske kopce patria vcelku do Querceto-Carpineta, na strmších svahoch s južnou expozíciou, najmä vo vrcholových partiách, boli kedysi teplejšie varianty mezofilných dúbav, na ostrovkoch viatych pieskov zase psamitofytne spoločenstvá, obdobné ako na dunách vo vlastnom bore.

4. Priekarpatská oblasť zaberá okraj nížiny pozdĺž päty Malých Karpát. Zahŕňa tektonickú depresiu a náplavové kužele malokarpatských potokov. Jednotlivé zložky zemepisnej krajiny sú tu mnohotvárne, ich vzájomné vzťahy sú zložité. Na rozdiel od

Profil 1. Substrátovo-pôdno-vegetačný profil od rieky Moravy (začína sa v oblasti Hrubého piesku na ZJZ od Gajar), cez Prašivú (začínajú sa terasy Moravy), Kiripolecký vršok (na SV od Kostolišta) po Orlovské vršky.

1. Štrky a piesky na nive (Au- schotter und Sande). 2. Terasové štrky a piesky (Terrassen- schotter und Sande). 3. Viate piesky (Flugsande). 4. Nívné pôdy (Auböden). 5. Lužné pôdy (Wiesenböden). 6. Hnedé lesné pôdy nenasýtené (sauere Braunerden). 7. Močiarne pôdy (Torfböden). 8. Mäkké lužné lesy [Salici-Populetum (Tx. 31) Meijer Dress 36] Weiden-Pappel-Auwälder). 9. Tvrdé lužné lesy (Ulmion Oberd 53) (Eichen-Ulmen-Eschen-Tiefelandwälder). 10. Mezofilné dúbavy (mesophile Eichenwälder). 11. Dubovo-borovicové a borovicové lesy (Eichen-Wald-kieferbestände und Waldkieferwälder). 12. Dubovo-brezové lesy (Eichen-Birkenwälder). Pri vegetácii ide o rekonštrukčné jednotky.

ostatných oblastí Záhorskej nížiny sa prikarpacká oblasť výraznejšie líši aj klimaticky, najmä chladnejším a vlhším letom, čo zapríčiňuje blízkosť Malých Karpát, ktoré sa vynačujú veľkou kladnou zrážkovou anomáliou.

Severná časť prikarpackej oblasti sa hodne líši od stredného a južného úseku. Akumulácia potokov prichádzajúcich z vápencovej časti Malých Karpát bola slabšia. Preto náplavové kužele sú menšie, obsahujú karbonátový materiál, takže sa tu mohli vyvinúť rendziny a pararendziny s bohatými dubohrabinami. V dôsledku slabšej akumulácie potokov zostala značná časť severného úseku depresie zamočiarená s hydromorfnými pôdami a s močiarnymi spoločenstvami. Značné plochy zaberajú práve jelšové lesy.

V strednom a južnom úseku prikarpackej oblasti potoky silnejšie akumulovali, pričom niektoré časti úsekov sa dvíhali, iné zase poklesávali. Preto niektoré kužele sú mohutne vyvinuté a poskytujú značné zásoby dobrej pitnej vody. Na kuželoch sa vyvinuli hnedé lesné pôdy, ktoré kedysi boli pokryté prevažne bohatými dubovo-hrabovými lesmi. V depresii sa striedajú vyvýšené časti, vyplnené kuželmi, so zamokrenými zníženinami, s močiarnymi až lužnými pôdami. Pôvodná rastlinná pokrývka tu bola veľmi pestrá. V zamočiarených častiach depresie rástli práve jelšové lesy, ktoré sa striedali s tvrdými lužnými lesmi (*Ulmion Oberd.* 53) a mezofilnými dúbavami na vyvýšených častiach depresie. V oblasti Lozorna je depresia natoľko vyplnená, že nánosy potokov sú prikruté dunami so psamitofytnou vegetáciou. S výnimkou naposledy spomenutej časti (pokrytej viatymi pieskami) a niektorých zamočiarených partií v depresii, územie bolo vcelku totálne odlesnené.

LITERATÚRA

1. Hromádka J., *Zemepis Bratislavského a Malackého okresu*. Bratislava 1935. — 2. Lukniš M., Plesník P., *Nížiny, kotliny, pohoria Slovenska*. Bratislava 1961. — 3. Mičian L., *Pedogeografické regióny Záhorskej nížiny a stručná charakteristika ich pôdneho krytu*. Výskumná správa (rukopis). Archív Katedry fyzickej geografie PFUK, Bratislava 1969. — 4. Škvarček A., *Geomorfologické regióny Záhorskej nížiny*. Výskumná správa (rukopis). Archív Katedry fyzickej geografie PFUK, Bratislava 1969. — 5. Zaťko M., *Hydrogeografická charakteristika Záhorskej nížiny*. Výskumná správa (rukopis). Archív Katedry fyzickej geografie PFUK, Bratislava 1969.

Pavol Plesník

DIE HAUPTREGIONEN DER ZÁHORSKÁ-TIEFEBENE

Im Sinne der individuellen Regionalisation haben wir die Záhorská — Tiefebene in vier Grundregionen geteilt.

1. In der Auenregion (die March und die Myjava) stellt das Wasser den wichtigsten Differenzierungsfaktor dar. Im Inundationsgebiete sind die Auböden mit den Weiden-Pappeln-Auwäldern bewachsen. In den anderen Auenteilten breiten sich der Schwarzerde ähnliche Böden (Wiesenböden) die ursprünglich nur den Eichen-Ulmen-Tieflandwäldern bedeckt waren.

2. Das Marchterrassengebiet ist kompliziert. In einigen Abschnitten bilden die Flussterrassen auch grössere zusammenhängende Flächen, oft werden sie durch die Erosionsdepressionen in die inselartigen niedrigen Hügel geteilt. Die Marchterrassen bieten ein saures Substrat dar, auf welchem sich die sauren (oligotrophen) Braunerden entwickelten und die mesophillen Eichenwälder wuchsen. In den Erosionsdepressionen, wo das Grundwasser zur Geltung kommt,

sind die Wiesenböden verbreitet, die mit den Eichen-Ulmen-Eschen-Tieflandwäldern einst bewachsen waren.

3. Die Region „bor“ (das heisst Kieferbestand) stellt ein grosses, kompaktes und sehr typisches Gebiet dar. Auf den saueren sehr armen Flugsanden, die fast das ganze Gebiet bedecken, entwickelten sich die saueren Braunerden. Dort, wo die Flächen entwaldet wurden, wurde der Boden abgetragen, so dass wir jetzt auf vielen Orten die schwach entwickelten oder unentwickelten Böden im Walde finden. Oft kommen auch die begrabenen Humushorizonte vor, was mit der Entwaldung einiger Teile des Flugsandgebietes zusammenhängt. Jetzt ist die ganze Region „bor“ fast völlig mit reinen Waldkieferbeständen bewaldet, einst war die Eiche mehr vertreten. Die Bächer sind selten, nur zwei Flüsschen, die mehr Wasser aus den Kleinen Karpaten bekommen, schneiden das Dünengebiet durch.

4. Die Region, die sich dem Gebirgsfusse entlang erstreckt, wird durch die Schwemmkegel und durch den Graben repräsentiert. In den sumpfigen Teilen der tektonischen Depression kommen die hydromorphen Böden (besonders die Torfböden) mit den Erlenbruchwäldern (*Alnus glutinosa*) vor, die in die Braunerden, Rendzinen und Pararendzinen mit den eutrophen Eichen-Hainbuchenwäldern auf den Schwemmkegeln übergehen. Im Nordabschnitt, wo die Bächer aus den Kalkpartien der Kleinen Karpaten weniger Material ablagern, ist die Depression sehr sumpfig und die Schwemmkegel sind kleiner, dünner. Im Zentralabschnitt des Grabens, wo die Bächer mehr Material bringen, ist die Depression mehr ausgefüllt, die Schwemmkegel sind mächtig und bieten grössere Reserven guten Trinkwassers dar.

Aus dem Slowakischen übersetzt vom Autor